

Sanatsal Yetenekli Çocuklar ve Özellikleri

Artistry Gifted Children and Characteristics

Serdar TUNA¹

Özet

Ülkelerin ekonomik ve kültürel gelecekleri, yetiştirecekleri insan gücüyle şekillenmektedir. Genel nüfusun iyi eğitim almasının yanı sıra, toplumlarda pek de sıklıkla görülmeyen üstün yetenekli bireylerin, küçük yaşta belirlenerek, kendilerine özel hazırlanmış programlarla eğitime tabii tutulmaları, kendilerini ve ait oldukları toplumları ekonomik ve kültürel olarak daha üst seviyelere taşıyacaktır. Hangi alanda olursa olsun üstün yetenekli çocuklar, öncelikle aileleri ve sınıf öğretmenleri tarafından belirlenmelidirler. Öğretmenlerin, bu konuda bir yargıya varabilmeleri için de, üstün yetenekli çocukların özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada amaç, sanatsal yetenekli çocukların genel özellikleri üzerinde durmak ve öğretmenlere ve ailelere yol gösterici bazı ipuçları sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Genel Yetenek, Sanatsal Yetenek, Çocuk, Sanat Eğitimi, Yaratıcılık

Abstract

The economical and cultural future of the countries has been shaped by man power. Besides educating the population effectively, highly gifted people, who are not seen frequently, must be recognized in their early ages and educated within special programs. By this way, they will economically and culturally develop themselves and their society much further. Highly artistry gifted children must be recognized firstly by their families and classroom teachers. They must have information about the characteristics of the gifted children in order to recognize them.

The aim of the study is to emphasize on the general characteristics of artistry gifted children and give guiding clues to the teachers and families.

Key Words: Artistry Gifted, Talent, Child, Art Education, Creativity

¹ Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, stuna@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Çocuklar, zihinsel ve fiziksel olarak farklılıklar gösterdiği gibi, yetenek olarak da birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Çocuktaki yeteneği belirlemek ve bu yeteneği eğitimle ilerletebilmek, var olan yeteneğin kendisi kadar değerlidir. Diğer alanlarda bir takım nicel ve nitel değerlendirme ölçütleriyle akademik yeteneğin daha kolay belirlenebilmesine karşın, sanatın kendine özgü yapısından dolayı, sanatsal yeteneğin belirlenebilmesi akademik yeteneğin belirlenmesinden çok daha güçtür.

Şüphesiz ki ülkeler, geleceklerini iyi eğitilmiş insan gücü üzerine kurarlar. İnsanları eğitebilmek kadar, belki de daha önemlisi, sıradan olmayan, yaşadığı topluma katabileceği değer potansiyeli daha yüksek olan özel yetenekli bireyleri ortaya çıkartmak ve eğitmektir. Bu ise başlı başına iki ayrı sorunu beraberinde getirir. Birincisi, özel yetenekli çocukların nasıl tespit edileceği; ikincisi ise, bu çocuklara nasıl bir eğitim verileceğidir.

Bu araştırmanın konusu, özel yetenekli çocukların –burada sadece sanatsal yetenek ele alınacaktır– hangi özelliklere sahip oldukları ve bu çocukların belirlenmesinde hangi özelliklerin aranması gerektiğini ortaya koymaktır.

Kavram olarak özel yetenek, genel yetenek alanlarının çeşitli birleşimlerini özel bilgi alanlarına veya sanat, liderlik, yönetim gibi performans alanlarına uygulayabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer,1992; Akt. Tuna, 2009).

Özel yeteneğin erken belirlenmesi, çocuğun bu özel yeteneğine uygun eğitimin de o denli uzun ve kapsamlı olmasının ilk yolunu açacaktır. Bu nedenle, bu tür çocukların belirlenmesi işinde ilk görev, aile ve sınıf öğretmenine düşmektedir. Özellikle öğretmen, genel yetenek alanları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Hurwitz & Day (1995), okullarda öğretmenler tarafından tespit edilmesi gereken genel yetenek alanlarını şöyle sıralamaktadır;

1. Genel zeka yeteneği
2. Özel akademik yetenek
3. Yaratıcı düşünme yeteneği
4. Liderlik yeteneği
5. Görsel ve performans sanatlarında yetenek
6. Psikomotor yetenek

Herhangi bir alanda özel yeteneği olan çocuklar, genel olarak incelendiğinde, ortak bazı davranış özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Bu ortak davranış özelliklerini genel olarak şöyle sıralamak mümkündür. Üstün yetenekli çocuklar; alışılmadık seviyede farklı konulara merak duyarlar ve hemen her konuda soru sorarlar. Dil becerisine sahiptirler. Esnek, farklı düşünme ve sentez becerileri gelişmiştir. Orijinal fikirler üretme ve problemlere orijinal çözümler bulma konusunda oldukça başarılıdırlar. Hayal güçleri yaşıtlarına göre daha gelişmiştir. Ayrıca genelleme yapma, sonuçları

tahmin etme, soyut düşünme ve alternatifler üretme konusunda erken ve hızlı bir gelişme gösterirler. Sıralanan bu özelliklerin tamamı her üstün yetenekli öğrencide görünmemekle beraber, kabul edilen görüşe göre üstün yetenekli öğrenciler düşünme, duygusal, fiziksel ve sosyal özelliklerin birinde ya da birkaçında önemli performans sergileyebilirler. Genel olarak üstün yetenekli çocuklardaki bazı özellikleri ayrıntılı sıralamak gerekirse,

Bu çocuklar;

- İyi birer okuyucudurlar
- Yaşıtlarına göre açık, anlaşılır ve akıcı konuşurlar
- Hızlı öğrenirler
- Güçlü hafızaya sahiptirler
- Mizah yetenekleri vardır
- Üstün hayal gücüne sahiptirler
- Sıradan işlerde çabuk sıkılırlar
- Pek çok konuya ilgi duyarlar, bu konulardan birinde yoğunlaşırlar (<http://ygt.dcsf.gov.uk>, Akt. Tuna, 2009).

Üstün yeteneğin akademik alanda mı, yoksa sanat alanında mı olduğu çocuğun ilgileriyle gözlemlenebilir. Winner (1996)'a göre, akademik alanda üstün yetenekli çocuklar giderek daha da artan güçlükte kitaplar okurlar, ya da daha zor matematik problemlerine yönelirler. Sanatsal yetenekli çocuklar da, yetişkinlerden herhangi bir yardım almadan daha karmaşık ve ilginç çizimler yapabilirler ve bu çocuklarda estetik algı gelişimi daha hızlıdır.

Sanatsal yeteneğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, estetik algı gelişimi temel rol oynamaktadır. Estetik algı gelişimi ise, doğumla başlar ve yaşam çevresi ile gelişir. İyi örnekler gören ve estetik duyarlılığa sahip bir çevrede yetişen çocuğun estetik algısı da gelişecektir. Yaratıcılık da, estetik algı gibi çevre ile doğrudan ilgilidir. Freeman'a (2000) göre, çocuğun sanatsal yeteneği ve yaratıcılığı, yaşadığı çevre ile son derece etkileşim içerisindedir. Çocuk evde daha yaratıcı düşünebilirken okulda bunu gerçekleştiremeyebilir, ya da okulda bir problemle karşılaştığında buna çözüm yolu bulmakta güçlük çekerken, sokakta oynarken daha başarılı olabilir.

Yeteneği, özellikle de sanatsal yeteneği yaratıcılıktan ayrı tutmak, yaratıcılıktan ayrı bağımsız bir olgu gibi düşünmek mümkün değildir. Birey kendinde var olan yaratıcılığı, bir takım araçlarla ortaya koyar. Bu araç bazen kelimeler olur ve romana şiire dönüşür, bazen renk olur resme dönüşür. Bu durumda sanatsal yetenek ararken arayacağımız ipuçlarından biri yaratıcılık olmalıdır.

Yaratıcılık içermeyen sanatsal ürünler yeterince başarılı sayılamayacağı gibi, bu gibi ürünleri oluşturanlarda da sanatsal yetenekten bahsetmek güçtür. Çünkü yaratıcılık, sanat ürününün olmazsa olmazıdır. Sanatta yaratıcılık; tekliktir, yeni biçimler oluşturma veya daha önce oluşturulanlardan yeni düzenlemeler yapmadır. Daha önemlisi de, kendini ifade etmenin en özgün yolunu bulmaktır.

Sanatsal Yeteneğin Belirlenmesinde Yanlış Ölçüt Kullanmak

Çocukta sanatsal yeteneğin belirlenmesi uygulamalarında zaman içerisinde ve toplumlar arasında gözlemlenen bir takım güçlükler bulunmaktadır. Bunların en önemlisi kültürel alışkanlıklardır. Kültürel alışkanlıklardan da en yaygın olan, “benzetme”nin sanatsal yeteneğin belirlenmesinde başlıca ölçüt kabul edilmesidir. Koster (2000), bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Kimi daha yetenekli olduğu sorusu zaman ve kültürler içerisinde farklılık göstermektedir. Sanat tarihi incelendiğinde kimi zaman gerçeğe en yakın çizen, kimi zaman da yeni biçimler oluşturan sanatçılar daha yetenekli bulunmuşlardır”.

Gerçekten iyi çizim yapabilme özelliği, önemli bir beceri olsa da sanatsal değerler, bir değerlendirme ölçütü olarak alındığında, tek başına sanatsal yeteneğin varlığına işaret etmezler. Gerçekçi çizimler, zaman zaman yetişkinliğin sonucunda elde edilebilecek bir beceri olarak da görülmüştür. Pek çok görsel sanat eğitimcisine göre, gerçekçi çizim becerisi bir sanatsal yetenek olmaktan çok, farklı sanatsal teknik ve düşüncenin uygulanabilmesi için bir temeldir. İyi öğretildiğinde, yeteri kadar uygulama ve etkili motivasyonla pek çok öğrenci gerçekçi çizimler yapmayı öğrenebilmektedir (Edwards, 1979).

Çocuğun sanatsal yeteneğini sadece gerçeğe benzeterek yaptığı çizimlerle değerlendirmek, son derece sınırlandırıcı ve dar bir bakıştır. Gerçeğe benzeterek çizebilmek, sanatsal yeteneğin varlığına işaret etmez, ancak iyi bir el becerisinin varlığının bir göstergesi olabilir. Oysa sanat çok daha kapsamlı bir olgudur. Çizim sanat yaratmanın yollarından sadece biridir. İyi çizim yapabilmek önemli olduğu kadar, uygun renkleri seçebilmek, elemanları boşluk içerisine yerleştirebilmek veya üç boyutlu formlar yaratabilmek de son derece önemli birer sanatsal yetenek göstergesidirler.

Sanatsal Yetenekli Çocukların Özellikleri

Sanatsal yetenekli çocukların en önemli ortak özelliklerinden biri, sahip oldukları yüksek zekâ puanıdır. Hurwitz & Day (1995), sanatsal yeteneğe sahip çocukların IQ testlerinden genellikle yüksek puanlar aldıklarını, fakat her yüksek IQ derecesine sahip çocuğun sanatsal yeteneğe sahip olmadığını belirtmektedirler. Hatta yazarlara göre, çok yüksek IQ derecesine sahip kimi çocuklar, normal sayılabilecek sanatsal yeteneğin çok daha altında kalabilmektedirler.

Sanatsal yetenekli bireylerde görülen önemli bir başka ortak özellik de, ailelerinin çocukluk dönemlerinde bu kişilere vermiş olduğu isteklendirme ve araç desteğidir. Tabii ki, erken çocukluk döneminde, var olan sanatsal yeteneğin ortaya çıkmasında aile desteği son derece önemli olsa da, tek şart değildir. Ancak, çocuğun yeteneğinin kaybolup gitmemesi açısından önemlidir. Örneğin; Mozart ve Picasso, ailelerinden güçlü destek alan sanatçılardı ve erken yaşta üretime başlamışlardı, ancak Van Gogh gibi aile desteği göremeyen kimi sanatçılar ise gençlik yıllarına kadar bu yeteneklerini geliştirememişlerdir (Radford, 1990; Akt. Freeman, 2000). Ailenin sanatsal yetenek üzerindeki etkisi

sadece eğitim ve destekle sınırlı da değildir. Sanatsal yetenek konusunda çalışmalar yapan Norman Meier, yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, büyük sanatsal yeteneklerin aile tarihlerinde pek çok sanatçının yer aldığını ve genetik faktörlerin sanatsal yeteneğin belirlenmesinde önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir (Hurwitz & Day, 1995).

Sanat alanında üstün yetenekli çocukların çoğunda bulunan özellikler ise şöyle özetlenebilir.

- Çizimlerinde derinlik, oran ve yerleştirme göze çarpar.
- Sanatsal çalışmalarını büyük bir ciddiyetle ele alırlar ve bu uğraşlardan zevk alırlar.
- Çalışmalarında özgünlük dikkat çekicidir.
- Yeni materyallerle çalışmaya ve yeni deneyimlere açıktırlar.
- Boş vakitlerinde dahi sanatla uğraşırlar.
- Duygularını ve deneyimlerini ifade etmekte sanatı kullanırlar.
- Başkalarının sanat çalışmalarını, hem değerlendirmek hem de eleştirmek amacıyla ilgilidirler.
- Oyun hamuru, kil ve sabun gibi şekillendirilebilen malzemelerle üç boyutlu çalışmalar yapmaktan hoşlanırlar.
- Sanatsal problemlerle çok ilgilidirler. Sanatsal problemler bulmak ve onları çözmeye çalışmak bu çocuklar için bir tür eğlence niteliği taşır.
- Sanatsal çalışmalarda zaman zaman normal çalışma süresinin çok dışına çıkabilirler.
- Yaptıkları resimler, diğerlerinin aksine şema resimlerden çok uzak, tamamen kendi zengin hayal güçlerinin ürünüdür.
- Bütünün parçalardan oluştuğunu görürler, ayrıntılara dikkat ederler ve resimleri ayrıntılı parçalardan oluşur (Hurwitz & Day, 1995; <http://austega.com>, 2012).

Sanatsal üstün yetenekli çocuklarda, bu özelliklerin hepsi olmasa da birçoğu bulunmaktadır. Yaşadıkları toplumlar için bir değer olabilecek bu tür çocukların, sayısal olarak fazla olmadıklarından, yaşlıları arasında fark edilebilirlikleri de yüksektir.

Sonuç

Sanat alanında üstün yeteneğe sahip çocuklar, aileleri tarafından okul öncesi dönemde bu özelliklerinin farkına varılmamışlarsa, diğer yaşlılarıyla beraber standart öğretim programlarını takip edeceklerdir. Bu durumda beklenen, ailelerin tespit edemediği bu durumu okulda öğretmenlerin tespit edebilmesidir. Ancak, sınıf öğretmenin bu gibi çocukları tespit edebilmesi için sanat eğitimi konusunda bilgili ve eğitim almış olması gerekmektedir. Öncelikle ve temel olarak öğretmenin, çocuğun sanatsal gelişim basamaklarını, hangi yaş grubunda hangi sanatsal becerilere sahip olabileceğini bilmesi gerekmektedir. Ayrıca farklı sanatsal materyaller ve yöntemlerle çocuktaki üstün yeteneği ortaya çıkartabilecek ortamı da sağlayabilmelidir. Ancak daha da önemlisi, bu tür çocuklara ihtiyaçları olan eğitimi verebilecek, yeterli bilgi ve deneyimle donanmış öğretmenlerden oluşacak kadrosu ve yeterli malzemeyle desteklenmiş, üstün yetenekli öğrencilerin eğitimine odaklanmış eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmasıdır.

Kaynaklar

Edwards, B. (1979). *Drawing On The Right Side Of The Brain*. USA: Tarcher Publ.

Freeman, J. (2000). Children's Talent in Fine Art and Music- England. *Roeper Review*. Jan. Vol.22 (2), 98-101

Hurwitz & Day, (1995). *Children and Their Art: Methods for the Elementary School*. Harcourt Brace College Publishers

<http://austega.com/gifted/9-gifted/22-characteristics>. adresinden 22 Ağustos 2012 tarihinde indirilmiştir.

Koster, J.B. (2000). *Bringing Art into the Elementary Classroom*. USA: Wadsworth Thomson Learning.

Tuna, S. (2009). Yetenekli Çocukların Keşfi. Alakuş, A.O. ve Mercin, L. (Ed.). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. (s.163-169). Ankara: PegemA Yay.

Winner, E. (1996). *Gifted Children.: Myths and Realities*. New York: Basic Books.